

Puja el teló!

Els inicis del teatre d'aficionats a Torredembarra

Jordi Suñé Morales

Torredembarra té una gran tradició teatral.¹ Fins ara coneixíem les representacions dels diversos balls parlats i del teatre d'aficionats de bona part del segle xx i de principis del segle XXI. Pel que fa als balls hagiogràfics cal destacar els llibres i articles editats al respecte: *El Ball de Santa Rosalia* (1983) de Josep Bargalló i la Montserrat Palau i *El Ball de Sant Joan de Baix a Mar* (1999) de Gabriel Comes. Respecte als balls parlats de bandolers David Morlà va publicar a *La Sínia* l'article "Balls parlats de bandolers al segle XIX. El jovent de la Torre s'organitza...". El teatre d'aficionats compta amb el llibre de Manuel Crehuet *Quaranta anys de Teatre a Torredembarra*, publicat el 1996, i amb les 48 fitxes de la Maria Rosa Wennberg publicades en els diversos reculls d'articles del *Recull de Treballs* del Centre d'Estudis Sinibald de Mas (números 2, 4, 9 i 10).

En aquest article ens endinsarem en els inicis del teatre d'amateurs a Torredembarra. Es tracta d'un moviment molt important a la Catalunya del segle XIX que va veure triomfar diversos autors literaris, com Frederic Soler *Pitarra*, Àngel Guimerà o Ignasi Iglésies, i que va construir moltes sales de teatre. Aquest moviment associatiu es

¹ Agraïxo la lectura de l'article i els suggeriments de David Morlà i Gabriel Comes.

va anar estenent i institucionalitzant amb fites com la creació de l'Escola Catalana d'Art Dramàtic, a través de la Diputació de Barcelona, el 1913.

Abans de començar amb el teatre d'aficionats voldria esmentar algunes de les representacions dels balls parlats que es coneixen de l'època que ara tractem. De ben segur que van ajudar a estendre l'afició per les representacions teatrals. Els anys 1877, 1881 i 1882 es va representar el Ball de Serrallonga. El text encara es conserva, manuscrit de la mà d'Hermenegildo Llorens. El Ball de Rosaura es va representar com a mínim el 1853 i el 1882. El Ball de Sebastiana del Castillo² està documentat el 1857, 1862, el 1876 i el 1881.³ El 1891 es va representar el Ball de Santa Rosalia a la plaça de la Font amb actors com el Pau Soler, el Pere Ibern o el Francesc Gallofré. El cronista de *La Vanguardia* escrivia “que hacía muchos años no se había representado”.⁴ Pel que fa al Ball de Sant Joan es va representar a Baix a Mar el 1920 amb actors com Josep Biscamps, Francisca Figuerola o Salvador Castells, i el 1940 amb Rosalia Gatell, Lola Lloveras i Manuela Salvat, entre altres.⁵

LA NOVA UNIÓ

A Torredembarra hem localitzat grups d'aficionats, sales de teatre conegudes per la seva vessant recreativa i política, representacions teatrals de grups de fora de la Vila i, fins i tot, tres plomes que es van atrevir a escriure les seves pròpies obres: Josep Bohigas, Magda Martí i Pau Ciuró.

El mes d'abril de 1887 va tenir lloc l'estrena de l'obra *Locura de un sueño* del jove torrenc Josep Bohigas i Genescà. Veient l'èxit que va tenir va decidir publicar-la.⁶ Ho va fer a l'Editorial Barcelona. Es va imprimir a Redondo y Xumetra aquell mateix any. Es va maquetar en 63 pàgines amb unes mides de 8 centímetres per 13. Als Estats Units es conserva una còpia original de l'obra a la biblioteca de la University of North Carolina, Chapel Hill. També està microfilmada en quatre altres universitats

² El torrenc Francesc Mercadé explica en un article com es va localitzar i posar en mans de l'Arxiu Municipal alguns dels textos dels balls que es feien a Torredembarra al segle XIX: *Part del nostre passat està encara en el futur*. Inclòs a: *La Sínia*, núm. 53, gener de 2007, pàg. 7. Ajuntament de Torredembarra. També s'ha publicat el llibre BARGALLÓ VALLS, Josep; PALAU, Montserrat (2010). *Bandolers, santes i criades. Quatre balls parlats de la Torredembarra viuicentista. Els manuscrits Llorens-Cortasa*. Ajuntament de Torredembarra.

³ MORLÀ, David (2007). *Balls parlats de bandolers al segle XIX. El jovent de la Torre s'organitza...* Inclòs a: *La Sínia*, núm. 53, pàg. 5. Ajuntament de Torredembarra. BARGALLÓ VALLS, Josep; GRAS MINGUELLA, Rosalia (1988). *La festa major de Torredembarra a la segona meitat del segle XIX*. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Torredembarra.

⁴ *La Vanguardia*, núm. 3005, 12-IX-1891, pàg. 5.

⁵ WENNBERG, Maria Rosa (1984). *Fitxes per a un estudi sobre el teatre d'aficionats a Torredembarra*. Inclòs a: *Recull de Treballs*, núm. 2, pàg. 90 i 93. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Torredembarra.

⁶ *El Mercantil*, 14-IV-1887, pàg. 2.

americanes. Segurament més d'una casa de Torredembarra en conserva alguna altra còpia. De Bohigas ben poca cosa en sabem. La seva vida associativa, però, devia ser activa perquè també l'hem localitzat com un dels impulsors d'una efímera societat recreativa que es va fundar el 1897, que es deia L'Olla, i com a membre impulsor de la primera entitat catalanista de Torredembarra (1898). El seu ofici era "tenedor de libros".⁷ El 1887 és la data més antiga pel que fa a obres de teatre representades a Torredembarra que hem pogut localitzar.

Cinc anys després de l'estrena de *Locura de un sueño*, el 1892, el primer diari torrenc que coneixem, l'efímer *El Veraniego*, anunciava que una colla local estrenaria properament una obra de teatre. No tenim constància que s'arribés a representar però sí que ens demostra que ja existia a Torredembarra un grup estable d'aficionats al teatre.

El 1894 és el primer any que hem localitzat una representació de teatre per un grup de fora la vila. Va tenir lloc al teatre de la Nova Unió, situat al carrer d'Antoni Roig número 41, a la sala coneguda popularment com Cal Maiam. Va actuar la secció d'aficionats de la Lira Vendrellenca.⁸ El teatre i el cafè de la Nova Unió era la seu social de la societat recreativa que duia el mateix nom i que havia estat fundada el 1894, i que era hereva de l'antiga Unió (1878).

Del 1895 en coneixem la representació de dues obres. Per la Festa del Quadre una colla de joves de la vila havia preparat una funció dramàtica per representar a la Nova Unió.⁹ Per la Festa Major, l'altra gran cafè amb teatre propi, el Recreo, *el Cafè de Dalt*, al carrer de Santa Rosalia, amb la seva societat organitzada des de 1880, va oferir una funció d'una companyia "cómico-dramática" de Barcelona. La competència era gran entre les societats torrenques i competien per oferir els millors espectacles i reunir el màxim de públic possible. Així doncs, la Nova Unió, aquella mateixa Festa Major també va llogar una companyia de Barcelona.¹⁰ Per tot plegat podem dir que el 1895 el teatre estava de moda a Torredembarra.

Del 1904 tenim constància que el grup d'aficionats de la Nova Unió continuava existint. Aquest any van representar per Corpus *L'hostal de la Coixa*, escrita pel reusenc Lluís Quer i Cugat.¹¹ El mateix grup, per la Festa del Quadre, va representar *Terra Baixa* d'Àngel Guimerà. La crònica periodística de l'època destaca el treball de la senyoreta Tressols, que va fer el paper de la Nuri. A la mateixa sessió es va representar

⁷ Vegeu SUÑÉ MORALES, Jordi (2008). *Els inicis del catalanisme al Baix Gaià*. Inclòs a: *Estudis Altafullencs*, núm. 32, pàg. 119-144. Centre d'Estudis d'Altafulla. Altafulla.

⁸ *El Vendrellense*, 25-III-1894, pàg. 3.

⁹ *El Vendrellense*, 14-VII-1895, pàg. 3.

¹⁰ *La Vanguardia*, 03-IX-1895, pàg. 6.

¹¹ *Diario de Tarragona*, 07-VIII-1904, pàg. 2.

l'obra *Sense sogra* de l'autor barceloní Eduard Aulés. Cal destacar la interpretació de la senyora Bernis.¹²

COMPANYIES DE BARCELONA

El 1905 el Recreo continuava portant companyies de fora en no tenir una secció pròpia. Sabem que per la Festa Major van llogar una companyia que va fer una funció “còmico-lírico-dramática”.

El 1906, amb motiu de la Festa Major, es van fer funcions teatrals a càrrec de la companyia del Romea a la Unió, amb l'actriu senyora Lorente i el senyor Barbosa. Aquesta companyia va interpretar el diàleg *Jugar a casats* d'August Barbosa, el drama *La bona gent* de Santiago Rusiñol i la comèdia *La Teta Gallinaire* del vigatà Francisco Camprodon. Com a esdeveniment especial cal destacar la visita a la Nova Unió dels putxinel·lis dels Quatre Gats de Barcelona, impulsats pel bohemí i artista torrenc Pere Romeu.¹³ El cartell era de primeríssim nivell. Cal tenir en compte que era la companyia del Romea i que algunes d'aquestes obres s'havien estrenat aquell mateix any com *La bona gent* o *Jugar a casats*.

Les funcions teatrals de l'any 1907 van tenir un gran èxit. Al Recreo es va fer sarsuela, amb els músics de l'orquestra de La Moderna Escala. I a la Nova Unió es va representar *El místic* de Santiago Rusiñol. La funció va anar a càrrec de la companyia del Teatre Principal de Barcelona. També representaren el “juguet” *En Pau de les calces curtes* de Ramon Franqueza i el monòleg *L'escudellòmetro* de Rusiñol.¹⁴

El 1908 es consoliden les sessions de sarsueles a la vila. Per la Festa Major se'n van fer tant al Recreo i com a la Nova Unió.¹⁵ El 1909 la companyia de Joan Torelló va representar *Foc nou* a Torredembarra.¹⁶ Els anys següents (1910-1917), per la Festa del Quadre i la Festa Major, es van acollir diferents representacions.¹⁷

ELS POMELLS DE JOVENTUT

A la dècada de 1920 el teatre viu una nova etapa d'expansió. Els Pomells de Joventut, aquelles entitats locals impulsades a nivell de Catalunya pel *Patufet* del Josep Maria Folch i Torres, van emprar el teatre com a eina de lleure i com a eina

¹² *La Vanguardia*, 13-VII-1904, pàg. 3.

¹³ *La Comarca del Vendrell*, 08-IX-1906. *El Baix Penadés*, 01-IX-1906, pàg. 3.

¹⁴ *La Vanguardia*, 12-IX-1907, pàg. 5. *La Veu de Catalunya*, 20-IX-1907.

¹⁵ *El Baix Penadés*, 29-VIII-1908, pàg. 3.

¹⁶ *El Baix Penadés*, 03-VII-1909, pàg. 2.

¹⁷ *La Vanguardia*, 18-VII-1910, 19-VII-1911, 19-VII-1911, 17-VII-1914, 18-VII-1915, 18-VII-1916, 23-VIII-1916 i 18-VII-1917.

pedagògica. A Torredembarra, a més a més, van ser liderats per la Magda Martí, que es va atrevir, fins i tot, a escriure almenys una obra.

L'any 1921, a la festa per oficialitzar el naixement del Pomell de Torredembarra, es va fer una vetllada literària i musical. Una colla de nenes va representar l'obra *Són deu noies per casar*.¹⁸ El mateix any, a l'agost, al Teatre Unió, es va fer una comèdia en benefici dels ferits de la guerra del Marroc. L'obra es titulava *La planxa de la Marquesa*. A la mateixa sessió es van interpretar composicions musicals i literàries. Van intervenir les senyoretes Regot, Guasch, Gallart, Montfort, Imbert, Regart, Viada, Gómez de la Cerna i Huguet. Entre els nois els diaris recullen els noms de Regot, Huguet, Guasch i Sánchez. Es recaptaren 500 pessetes que van ser destinades al Regiment d'Almansa de Tarragona. La colònia estiuenca de Torredembarra va obrir una subscripció al mateix efecte i recollí un centenar de duros.¹⁹

L'any següent, amb motiu de la festa dels Pomells de Joventut, es va fer teatre. Es va representar *Muset i Bernadeta* i *En Patufet i l'amic* de Josep Maria Folch i Torres. Un dels actors va ser el nen Ramon Miracle. En aquella sessió es va estrenar *El bon cor de la Rosina. Quadret escènic en un acte*, escrita per presidenta dels Pomells locals, la Magda Martí i Travé. Hi van actuar Joaquim Porta, Rosina Martí, Maria Solé, Carme Sancliment, Josepa Guasch, Joana Rubió, Joaquim Torrens, Francesc Parés, Josep Maria Solé i Carles Montllor.²⁰ Aquesta obra es va editar aquell mateix any a l'obrador de Francesc Sugrañes, maquetada en 21 pàgines. Es conserva una còpia a l'Arxiu Municipal.

El 18 de febrer de 1923 la secció dramàtica del Pomell de Torredembarra actuà en una diada pomellista organitzada a Tarragona interpretant per segon cop l'obra de la Magda Martí *El bon cor de la Rosina*.²¹ Amb l'inici de la dictadura de Primo de Rivera, a principis del mes de setembre de 1923, els Pomells van ser prohibits.

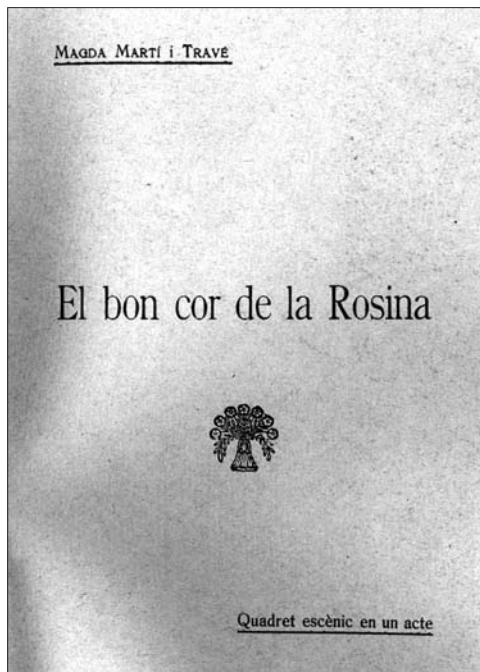
De la dècada de 1920 i 1930 coneixem que existia un elenc local dirigit per Pau Ciuró Casasús *Xeveia*. Entre els actors es recorden Mariano Solé Samaniego, Josepa Miracle i Dolors Arahuete, entre altres. Cal dir que Ciuró va escriure diverses peces teatrals. Es tracta del tercer autor teatral que hem localitzat en aquest període. Nascut l'any 1901, era conegut com el *Pau de les Comèdies* per la seva afició al teatre. Va tenir una taverna al carrer de Santa Rosalia, va ser conserge del local d'ERC i va ser regidor a l'Ajuntament. També va ser fogoner i electricista a la Pirelli.

¹⁸ *La Veu de Tarragona*, 23-VII-1921.

¹⁹ *Baix Penadés*, 27-VIII-1921, pàg. 3.

²⁰ *La Veu de Tarragona*, 26-II-1922 i MARTÍ I TRAVÉ, Magda (1922). *El bon cor de la Rosina*, Obrador de Francesc Sugrañes. Tarragona.

²¹ *La Veu de Tarragona*, 25-II-1923.



Portada de l'obra El bon cor de la Rosina, de Magda Martí. Biblioteca de l'Institut de Teatre de Barcelona

LA VEU DEL POBLE

Durant els anys de la Segona República el teatre va rebre un nou impuls gràcies a l'orfeó La Veu del Poble, que s'havia refundat el 1933. Aquesta entitat va ser molt dinàmica i va crear una secció dramàtica. El 24 de març de 1935 al Capitol Cinema²² una colla d'aficionats de l'orfeó va representar el drama en dos actes de J. Puig i Ferrater *Desamor* i la comèdia *Paranys de l'amor*. També es van fer actuacions musicals.²³ El 18 d'agost la secció dramàtica de La Veu del Poble va representar al Recreo la comèdia de Carles Soldevila *Un pare de família* i el sàinet de Lluís Milà *Sabates Noves*.²⁴

El 9 de juny de 1935 al Cafè del Recreo es va fer una festa benèfica amb l'hospital Pere Badia, que va ser organitzada per la societat coral La Lluna de Barcelona amb la col·laboració de La Veu del Poble. Aleshores, a part de la part musical, es

²² Aquest cinema era l'antiga sala de La Unión que l'empresa del Teatre Tarragona va llogar i va reconvertir en una moderna sala de cinema. *Diari de Tarragona*, 24-III-1935.

²³ *Diari de Tarragona*, 24-III-1935 i 30-III-1935.

²⁴ *Diari de Tarragona*, 25-VIII-1935.

van representar *Gent de platja* —quadre de costums mariners— d'A. Bori, el diàleg *Jugar a casats* —que ja s'havia representat a la Torre el 1906— i la comèdia *El rapte de la sabina* de Francesc Figueras i Ribot.²⁵

A principis de novembre van representar dues obres en benefici del torrenc Joan Fortuny, que estava malalt de feia temps. Les obres que van posar en escena van ser *La pols del camí* d'Enric Lluelles i *El queixal del seny* d'Artur Carreres. Va assistir-hi un públic nombrós.²⁶

En aquest grup hi van actuar Rosalia Boronat, Laura Gené, Rosalia Brulles, Pepe de la Fe, Aurora Huguet Viada, Paquita de cal Pelat, Xicus de cal Gil, Anton Martí Gras, Concepció Lecha, Carme Casasús, Isabel Suñé Boronat, Josep Maimó, Antoni Sonsona, Antoni Parès, Silvestre Vernet, M. Gual, R. Marquès, R. Sangüesa i Jaume Busquets Ventura, entre altres. Cecili Aliaga feia d'apuntador i Pau Rovira de director.²⁷

Mentre, El Recreo continuava llogant companyies de teatre. El mes de març de 1931 van portar el grup d'Emilio Portes i Lola Rodríguez.²⁸ L'1 de setembre de 1934 s'hi va representar *El conde de Luxemburgo*.²⁹ El desembre de 1934 van llogar “la companyia de comedias valencianas que dirige el actor Juanito López” per fer diverses representacions.³⁰ Ens consta que per la Festa del Quadre de 1935 van llogar la companyia titular del Poliorama de Barcelona Nicolau-Martori. Van representar les comèdies *Madame* de Lluís Elias i *Fanny* de Marcel Pagnol.³¹ El 24 de juliol, també, van portar la Companyia Teatral Cohí-Grau, que van representar una obra pròpia titulada *Traves de l'amor* i un sàinet dels mateixos *Ultimatum*.³² A finals d'agost actuà al Recreo la companyia d'en Josep Santpere, que posà en escena el vodevil *Porten res de pago*.³³

A la dècada de 1940 el teatre va tornar a Torredembarra a través de l'Elenco Artístic de la Falange i sota l'impuls del doctor Joan Vila Lavic. Alguns dels actors van ser Sergio Lucas, Ramon Simó i Teresa Guasch. Posteriorment es feren obres sense un grup estable. I, finalment, el 1954, es va crear el Grup d'Aficionats a l'Art

²⁵ *Diari de Tarragona*, 09-VI-1935.

²⁶ *Diari de Tarragona*, 09-XI-1935.

²⁷ MORLÀ, David; SUÑÉ, Jordi (2008). *La Veu del Poble. Més de cent anys de tradició coral a Torredembarra*. Confraria de la Creu-Armats de Torredembarra. Torredembarra.

²⁸ *La Vanguardia*, 14-III-1931.

²⁹ *La Vanguardia*, 31-VIII-1934.

³⁰ *La Vanguardia*, 12-XII-1934.

³¹ *Diari de Tarragona*, 14-VII-1935.

³² *Diari de Tarragona*, 28-VII-1935.

³³ *Diari de Tarragona*, 25-VIII-1935.



Actors de la secció dramàtica de La Veu del Poble als anys 30 del segle XX. Cedida per Jaume Busquets Ventura

que ha donat continuïtat al teatre Torredembarra fins als nostres dies. Aquest Grup ha estat liderat pel Manuel Crehuet i la Maria Rosa Wennberg i ha emprat els escenaris de la Unió, després la Caixeta, el Recreo i, fins i tot, alguna casa particular. El teatre continua viu a la vila amb el Grup d'Aficionats, el Nus Teatral, les iniciatives d'escoles i instituts, el Centre Escènic i altres propostes que van sorgint. El futur del teatre passa per les il·lusions posades en el nou teatre auditori.

BIBLIOGRAFIA

- BARGALLÓ VALLS, Josep; PALAU, Montserrat (1983). *El Ball de Santa Rosalia*. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Torredembarra.
- (2010). *Bandolers, santes i criades. Quatre balls parlats de la Torredembarra vuicentista. Els manuscrits Llorens-Cortasa*. Ajuntament de Torredembarra. Torredembarra.

- BARGALLÓ VALLS, Josep; GRAS MINGUELLA, Rosalia (1988). *La festa major de Torredembarra a la segona meitat del segle XIX*. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Torredembarra.
- COMES NOLLA, Gabriel (1999). *El Ball de Sant Joan de Baix a Mar*. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Torredembarra.
- CREHUET I JULIÀ, Manuel (1996). *40 anys de teatre a Torredembarra. Grup d'Aficionats a l'Art*. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Torredembarra.
- MARTÍ I TRAVÉ, Magda (1922). *El bon cor de la Rosina*. Obrador de Francesc Sugrañes. Tarragona.
- MERCADÉ, Francesc (2007). *Part del nostre passat està encara en el futur*. Inclòs a: *La Sínia*, núm. 53, pàg. 7. Ajuntament de Torredembarra. Torredembarra.
- MORLÀ, David (2007). *Balls parlats de bandolers al segle XIX. El jovent de la Torre s'organitza...* Inclòs a: *La Sínia*, núm. 53, pàg. 5. Ajuntament de Torredembarra. Torredembarra.
- MORLÀ, David; SUÑÉ, Jordi (2008). *La Veu del Poble. Més de cent anys de tradició coral a Torredembarra*. Confraria de la Creu-Armats de Torredembarra. Torredembarra.
- MORLÀ, David; SUÑÉ, Jordi (2007). *El Cafè de Dalt, patrimoni de la Torre*. Associació Cultural Baix Gaià. Torredembarra.
- SUÑÉ MORALES, Jordi (2008). *Els inicis del catalanisme al Baix Gaià*. Inclòs a: *Estudis Altafullencs*, núm. 32, pàg. 119-144. Centre d'Estudis d'Altafulla. Altafulla.
- SUÑÉ MORALES, Jordi (2008). *La Torredembarra republicana i federal. El Centre Republicà Democràtic Federal (1890-1939)*. Patronat Municipal de Cultura de Torredembarra. Torredembarra.
- WENNBERG I BALL-LLOBERA, Maria Rosa (1984, 1996, 2008 i 2009). *Fitxes per a un estudi sobre el teatre d'aficionats a Torredembarra*. Inclòs a: *Recull de Treballs*, núm. 2, 4, 9 i 10. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Torredembarra.